

*Световната финансова криза постепенно започна да се проявява в някои браншове у нас, като най-силно засегнат се оказва строителният. Тази криза обаче безусловно ще окаже ефект и върху сектора за сигурност и отбрана – това каза проф. Тилчо Иванов, експерт в областта на икономиката на отбраната и сигурността. В интервю за **Агенция “Фокус”***

той обясни механизмите, по които тази криза може да окаже негативно влияние, както и възможностите за компенсирането на негативните ефекти от нея в сектора.

Фокус: Г-н професор, може ли да се очаква влияние на световната финансова криза в сектора за сигурност и отбрана у нас?

Проф. Тилчо Иванов: Безусловно. Икономиката от една страна, и секторът за сигурност и отбрана от друга, са двустранно свързани. Икономиката засяга въпросите на ресурсното разпределение, което рефлектира върху сигурността и отбраната. И обратно – дейността по гарантиране на сигурността и отбраната създава условия за икономическо развитие. Така че връзката е много пряка, взаимна, но често и многопосочна. Негативни ефекти в икономиката могат да въздействат негативно на сигурността и негативният ефект обратно да се върне отново в икономиката. Съществува и другият процес – позитивни процеси в икономиката стимулират по-добър продукт в сектора за сигурност. От своя страна пък, той може позитивно да въздейства на икономиката. Така че, връзката може да бъде положителна или отрицателна и във всички случаи трябва много внимателно да се търсят тези ефекти.

Фокус: Какви могат да бъдат очакваните конкретни ефекти от кризата върху този сектор?

Проф. Тилчо Иванов: Първият важен въпрос е икономистите да се опитат да предвидят, което е много трудно, конкретните икономически ефекти от глобалната криза. Във всички случаи те ще бъдат негативни, без да знаем колко големи са те. Те са свързани с една стабилност на банките, а те съществуват не сами за себе си, а за да облекчават международната търговия и инвестициите, което означава, че те от своя страна ще бъдат затруднени. За България тези ефекти, в една или друга степен, също ще се почувстват. Във всички случаи вероятно ще има задържане на инвестиционния процес, едно ограничаване на инвестициите в страната. Влошаването на инвестиционния климат в страната ще доведе до задържане на икономическия растеж и на икономическото развитие на страната. Това означава, че страната няма да възпроизвежда така силно брутния продукт, няма да произвежда национален капитал, няма да произвежда жизнено равнище, няма да произвежда спестявания на населението, което ще поставя по-строги ресурсни ограничения и в сектора за сигурност. Тоест, ако отбраната досега е разчитала на 2,2-2,3% от брутния вътрешен продукт, сега ще разчита на 1,9-1,8% от БВП, което означава ограничени ресурси. Общо секторът за сигурност няма да разчита на 5,2-5% от БВП, а ще трябва да разчита на по-малки ресурси, с по-малко ресурси трябва да произведе същия продукт или дори по-добър, което е много сложно. Вероятно разходите ще бъдат като абсолютна величина задържани, но като процент – постепенно намалявани, за да може страната да се включи в тези ограничения, които възникват.

Фокус: Тенденцията към намаляване на процента от БВП за отбрана в условията на финансовата криза вероятно не е положителна тенденция...

Проф. Тилчо Иванов: Просто, ако досега намаляването на разходите за отбрана позволяваше да се преливат ресурси към други публични сектори, сега тази възможност няма да бъде осъществена. Тоест, ще има свиване на ресурсите за сектора за сигурност, което пък означава, че трябва да се подобри мениджмънтът в този сектор - администрацията да се насочи към производството на такива блага, такива продукти, които ще са с по-краткосрочна възвръщаемост, а не с по-дълъг период на възвръщаемост, да се посрещнат по-краткосрочните разходи, отколкото инвестиционните дългосрочни разходи. Това ще затрудни модернизацията на основните и капиталопоглъщащи видове въоръжения и структури и ще ги ограничи още повече.

Фокус: Военнопромишленият комплекс заема една много малка част от БВП, все пак как ще се отрази ли и върху него тази криза?

Проф. Тилчо Иванов: Трудно можем да говорим за военнопромишлен комплекс. Той първо не е комплекс, второ не е военнопромишлен. Това са няколко предприятия, които в най-добрия случай можем да ги наречем отбранителна промишленост, или отбранителна индустрия, или специално производство. Те нямат в момента такъв мащаб. Продуктът им не е толкова голям. Но независимо от това те също ще изпитат негативни влияния. Не толкова от вътрешните процеси в страната, с изключение по-лимитираните инвестиции, тъй като страната не купува, продуктите са преди всичко за износ. От това ще се почувстват ефектите на международния пазар. Този ефект при тях няма да е толкова икономически, колкото ефект на сигурността. Ако конфликтността расте, те ще имат пазар и ще намират пазар за продуктите си. Ако има несигурност и има страни, които искат да купят производството им, ефектът може да бъде многозначен. Възможно е дори, ако по-бедни страни нямат възможност да купуват по-скъпо оръжие, да купуват по-евтини боеприпаси.

Фокус: В един бюджет за отбрана могат ли да бъдат заложен антикризисни мерки, механизми, които по някакъв начин да компенсират негативните ефекти от кризата?

Проф. Тилчо Иванов: Има такива механизми. Един от тях например е плащането на данъците от бюджета. Така че, колкото повече се предвижда, толкова повече данъци трябва да се съберат. Тоест, ако бюджетът е 1,3 млрд. лв., от него, ако се направят покупки за модернизация, по-голям процент ще се върне към бюджета. Така че, можем да говорим за вграден стабилизатор. Това, разбира се, е лошо за модернизацията и армията, но е добре за бюджета. В тези условия, при ограничени разходи, този стабилизатор ще действа по-несъществено, защото ограничаването на общата сума ще доведе до насочване към експлоатационни, операционни разходи, които имат по-текущ характер, а не до инвестиционните разходи, в които има вграден стабилизатор.

Фокус: Все още оставаме сред страните с най-висок процент от БВП за отбрана. Движим ли се към световната тенденция, където се отделят повече средства за здравеопазване и най-малко за отбрана?

Проф. Тилчо Иванов: Известна от практиката е формулата 1:2:4, което означава – една единица за отбрана, отговаря на две единици за образование и на четири за здравеопазване, измерени като част от БВП. При нас между отбраната и образованието има известна пропорция 1:2. Проблемът е при здравеопазването, което е също две единици, а не четири. Тоест, липсва половината от бюджета за здравеопазване. Как ще настъпи ребалансиране и кога здравеопазването ще разполага с два пъти по-голям продукт, е трудно да се каже, още повече, че отчитането на този

продукт е доста сложно - там се взимат пред вид и разходите за лекарства. Очевидно е, че ще настъпи такова ребалансиране. Тенденцията е в тази насока. Националният бюджет за отбрана има тенденция да върви от 2 към 1,5% от БВП в средносрочен план.

Фокус: Как ще повлияе кризата на тази тенденция?

Проф. Тилчо Иванов: Може да ускори процесите, ако локацията на ресурсите бъде стимулирана от нарастващите диспропорции. Ако тези диспропорции предизвикат радикални действия, може и по-бързо да се търсят решения. Но решенията ще са трудни, поради общия ресурсен дефицит.

Юлиан ХРИСТОВ